

ANKARA'NIN BAŞKENT OLUŞU

NUSRET BAYCAN

Ankara'nın başkent oluşunda Atatürk'ün uzağı görüşünün yanında, siyasî, stratejik ve jeopolitik düşünceleri, Kurtuluş Savaşı'nın güvenlik altında idaresi zorunluğu ve psikolojik faktörlerin rolü büyüktür. Von Der Goltz Paşa'nın başlattığı "başkentini değiştirilmesi" tartışmaları, siyasî gelişme buna yardımcı olmuştur.

Atatürk'ün Uzağı Görüşü

Atatürk, yurdun olağanüstü koşulları içinden gelmiş her yönüyle büyük adam, üstün bir dahiydi. Yurdu kurtaran büyük bir komutan, üstün nitelikli bir diplomat ve politikacı, örnek bir devlet kurucusu ve inançlı bir inkılâpçıydı. Bu alanlarda hem düşünce hem de irade adamı olan Atatürk'ün daha Mondros Mütarekesi yapılmadan çok önce, ordunun dağıtılacağını, düşmanın Anadolu'yu işgal edeceğini, düşmanla halkın karşı karşıya kalacağını söylemesi ve gerekli önlemlerin alınmasını önermesi ne kadar uzak görüşlü olduğunu kanıtlar.

İstiklâl Savaşı'nda; girişim ve icraatını bir an önce kişisel olmaktan çıkarıp "Heyet-i Temsiliye" ye dolayısıyla ulusa mal etmesi, "Misak-ı Millî" yi ilân ettirerek emperyalist işgal ordularını Kafkas tampon devletlerinden, Ermenistan ve Musul'dan yoksun bırakması ve diğer uygulamaları hep uzak görüşlülüğünün ve dehasının eseridir. Ankara'yı başkent olarak düşünmesi ve sonunda bunu uygulaması, bu şehrin Kurtuluş Savaşı'nda oynadığı siyasî ve stratejik rol, Atatürk'ün bu görüş ve kararının da ne kadar yerinde olduğunu saptamıştır.

Atatürk'ün Stratejik Düşünceleri

Atatürk'ün Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra 20'nci Kolordu'yu Ankara bölgesine göndermesi, daha o günlerde bazı stratejik düşünce ve tasarıları olduğunu göstermektedir. Örneğin, bu kolordunun komutanı, en yakın ve güvendiği arkadaşlarındandı. Bu birliği her yöne karşı kullanmak için demiryolundan da yararlanabilecekti.

Atatürk'ün Doğu Cephesi'nden endişesi yoktur. O, yaşamı boyunca en tehlikeli cepheye yakın olmayı ilke edinmiştir. Askerlik sanatının gereği

de budur. Ankara'yı o kadar zamanında seçmişti ki Yunanlılar Milne hatından ileri harekâta geçip Bursa'yı işgal ettikleri zaman çekilen birlik ve müfrezeler Eskişehir'de karşılarında Atatürk'ü buldular ve başlarında güçlü bir komutan olduğunu anlayarak ondan sonra başarılı muharebeler verdiler.

Atatürk, Sakarya Meydan Muharebesi'nde cephede muharebeyi idare ederken bir yandan da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin başkanlığını yapmıştır.

Atatürk'ün Jeopolitik Düşünceleri

Ankara tarih boyunca, stratejik yollar üzerinde ve geçilmesi zorunlu olan bir kenttir.

İskender, Romen Diojen, Yavuz Sultan Selim, Haçlı Orduları, Timurlenk ve daha birçok fatihler, başkomutanlar, askerler bu kentten geçerek hedeflerine ulaşmışlardır. O nedenledir ki zapt edilmesi çok güç olan sarp bir tepe üzerinde üç surlu muhteşem bir kale yapılmıştır.

27 Kasım 1892'de demiryolu Ankara'ya ulaşmıştır. Ayrıca demiryolu Eskişehir üzerinden Konya ve Adana'ya doğru da uzandığından, Kurtuluş Savaşımızın strateji ve taktiğinde önemli rol oynamış, ikmal konusunda da yararlı olmuştur.

Türk İstiklâl Savaşı'nda, Ankara'nın önemi şundan kaynaklanıyordu. Bu şehrin, o tarihte düşmanın ulaştığı Geyve Boğazı, Kütahya ve Afyon gibi önemli mevkiilerle de demiryolu bağlantıları vardı. Muharebe imkânları yeterliydi ve Orta Anadolu gibi zengin üretim bölgesinin içindedi.

Bu öneminin yıllar sonra da değişmeyeceği Mustafa Kemal Paşa tarafından değerlendirilmişti. Bugün modern jeopolitikçiler bu odak bölgenin Türkiye'nin kalkınmasında, büyük rolü bulunduğunu ve bunu Ankara'nın başkent oluşuna borçlu olduğumuzu söylemekte ve İstanbul'da yoğunlaşan endüstriyi Anadolu'ya dağıtmamızı önermektedirler.

Psikolojik Faktörler

Ankara halkı, çok zeki ve uzak görüşlü, biraz da tüccar ruhlu idi. Atatürk'ün kişiliğinde ve gelişinde, kentlerinin hatta yurdun kurtarıcısını görmüş ve bu büyük insana çok büyük ve tarihî bir karşılama töreni yapmışlardır. Seymenlerin "Vatan uğrunda ölmeye geldik Paşam" sözü Atatürk'ü Ankara halkına çok bağlamış ve Kurtuluş Savaşı'nı bu kentten güvenlik altında idare edeceğine inandırmıştır.

Atatürk, Ankara'yı çok sevmiştir. Bugün Ankara'nın ortasında yükselen Anıtkabir, Türkiye Cumhuriyeti'nin insanlık tarihi varoldukça, yaşamaya devam edeceğini gösteren bir semboldür.

Von Der Goltz Paşa'nın Başlattığı Tartışma

Başkentün İstanbul'dan Anadolu'ya naklini ilk defa öneren Mareşal von Der Goltz'dur. 18 Haziran 1883'te yarbay olarak Türkiye'ye gelen ve değişik tarihlerde 16 yıl Türk ordusunda hizmet eden bu Alman subayı son görevi olan, 6'ncı Ordu Komutanı iken Bağdat'ta hastalanarak ölmüştür. Türkçe'ye çevrilen on askerî eserinden "Millet-i Müsellâha" Atatürk'ün de okuduğu kitaplar arasındadır.

Meşrutiyet'ten sonra (1908 - 1910) ikinci gelişinde katıldığı Askerî Şûra toplantısında şöyle diyordu : "Başkenti İstanbul'dan Anadolu'ya örneğin Konya'ya nakledin, çünkü İstanbul çalışmaya, iş görmeye elverişli bir yer değildir. Doğa, cenneti yeryüzüne indirmek istemiş ve İstanbul'u seçmiş, o Boğaziçi, o Çamlıca, o Adalar, cana can katar. Günün yarısı yolda geçer kalanı da ziyaretçilerinizle" O, bu sözleriyle misafiri geldiği için toplantıdan ayrılan ve dönüşünde Sarıyer vapuruna yetişmek için müsaade isteyen Nâzım Paşa'ya takılıyor ve gülüyordu. Asıl nedeni, stratejik yönden İstanbul'un başkent olmaya elverişli olmayıştı. O, "ulaştırma yollarının uçlarında ve sonlarında başkent olmaz. Ortasında bir başkent arayın" diyor ve İstanbul'u başkent yapan hiçbir devletin orada uzun süre güçlü ve varlığını kanıtlayıcı olarak kalamadığını ekliyordu. Doktor Jacke de "İfham" ve "Vazife" gazetelerindeki yazılarıyla Goltz Paşa'yı destekliyordu. "Vazife" gazetesi Başyazarı Ahmet Ferit Bey de destekleyenlerin başında idi. İstanbul'un başkent kalmasını savunanların başında da Ali Kemal Bey vardı. O da Osmanlı saltanatını devletler arasındaki genel dengenin koruduğunu, İstanbul'un demirden bir manevî savunmaya sahip bulunduğunu, yenilsek de düşman ordularını kapılarından sokmayacağını, Osmanlı mülkünün Avrupa uygarlığına açılan penceresi olduğunu savunuyordu.

Siyasî Gelişme

Atatürk, tarihe "Amasya Tamimi" adıyla geçen bildirgesiyle "İstanbul Hükûmeti'nin tutsak olduğunu ve bağımsızlığa kadar bütün ulusla birlikte çalışmak üzere Anadolu'dan hiçbir yere gidemeyeceğini, gerçek ulusal gücün Anadolu'da bulunduğunu ve karar verme yetkisinin Anadolu'ya geçmesi gerektiğini" ulusa ve dünyaya ilân etmişti.

Atatürk, Sivas Kongresi'ni yaptıktan sonra ülkeyi buradan idareye başlamıştı.

Atatürk, daha Erzurum Kongresi'nde "Meclis'in İstanbul'da değil, Anadolu'da" toplanması görüşünü savunmuş, bu gerçekçi isteğinde başarılı olamayınca İstanbul'la korkunç bir "sinir harbine " girişmiş ve 20 gün sonra da Damat Ferit Hükûmeti'ni düşürmüştü.

Ankara'dan geçen milletvekilleriyle görüşmüş, onların "Misak-ı Millî" yi ilân etmelerini sağlamıştı.

Sonunda olaylar O'nun düşündüğü gibi gelişmiş, İngilizler İstanbul'u resmen işgal etmiş, Meclis padişah tarafından kapatılmış, bazı milletvekilleri ve komutanlar İngilizler tarafından Malta'ya gönderilmişti.

Atatürk'ün 12 gün sonra Ankara'da Büyük Millet Meclisi'ni açması O'ndaki insanüstü zekâ, çalışma, enerji ve dinamizmin eseridir.

İşte, bu dinamizm ve enerji "İnkılâpları" kısa süreye sığdıracak ve 4 yıllık bir mücadeleden sonra Ankara'yı Türkiye'nin başkenti yapacaktır.

Ankara Kentinin Geçmişi

Çok eski bir geçmişi olan Ankara, Augustus Tapınağı ve yazıtlarıyla her dönemde turistlerin ilgisini çekmiştir. İlk sendika sistemi olan "Ahilik" in ve ticaretin merkeziydi. Çünkü tüm kervan yolları buradan geçirdi. Tiftik geçisinin kaynağı ve üretildiği yerdî.

Atatürk'ün yüzüncü doğum yılı nedeniyle, Harp Akademileri Komutanlığı'nca, Yüksek Askerî Bilimler Başkanlığı mensubu Em.Tuğgeneral Sayın Nurettin Türsan'a hazırlattırılan, 1981 basımlı "Ankara'nın Başkent Oluşu" adlı eserdeki bilgilere göre :

Ankara, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda 100.000 nüfuslu iyi bir ticaret merkeziyken, XIX. yüzyıl sonlarına doğru merkez ilçesinin nüfusu 26.105'e düşmüş, ticaret de, bu nüfusun üçte birini oluşturan Hıristiyan azınlığın eline geçmişti. Nüfusun azalmasında susuzluğun ve kıtlığın etkisi büyüktür. Bu kıtlık, XIX. yüzyılın ortalarına doğru başta Ankara olmak üzere Orta Anadolu'nun harap olmasına neden olmuştur. Ankara artık eski, zengin ve güzel kent değildir. Bu dönemde Ankara'da (merkez ilçesinde) 4.000 Türk, 1.700 Katolik Ermeni, 150 Gregoryan Ermeni, 350

Rum ve 50 Yahudi ailesi yaşamaktadır. Sayı olarak 16.970'i Müslüman, 5.551'i Katolik, 2.333'ü Rum, 825'i Gregoryan, 413'ü Yahudi, 13'ü Protestan Ermeni'dir. (Bu dönemde Ankara'nın tüm nüfusu da 30.000'e düşmüőtü).

1838 yılında, Anadolu'daki birliklerimizde görevlendirilen Prusyalı subaylardan bazıları da Ankara'ya atanmışlardır. Bunlardan Eyalet Müşiri (Mareşal) İzzet Paşa'nın yanına gönderilen Kurmay Yüzbaşı Baron von Vincke tarafından Ankara'nın ilk plânı ve haritası yapılmış ve 1854'te basılmıştır.

1886 - 1894 yıllarında Ankara Valilięi yapan Abidin Paşa zamanında, kaybolmaya başlayan tiftik sanayii canlanmış, kente 20 km. uzaktan su getirilmiş ve tren işlemeye başlamıştır. Bu valinin adını taşıyan bir çiftlik ve semt bulunmaktadır.

Ülkemize büyük hizmetleri geçen Colmar Von Der Goltz, 31 Mayıs 1889'da Ankara'ya gelmiş ve Vali Abidin Paşa'yı ziyaret etmiştir. Bu sırada Almanlar Berlin - Bosfor - Bağdat demiryolu ve diğer demiryolları için Avrupa'nın sömürgeci ölkeleriyle kıyasıya rekabet halindeydiler.

23 Mayıs 1896'da Ankara'ya gelen Kurmay Binbaşı Walther von Diest de tiftik keçileriyle ilgilenmiştir.

İngilizler'in tiftik keçilerini Güney Afrika'ya götürerek orada üretmeleri nedeniyle doğan rekabet Abidin Paşa tarafından önlenmeye çalışılmış ve Devlet Tiftik Çiftlięi kurularak Memduh Paşa'nın Sivas'tan getirdiği "halıcılık" sanatı gelişmiştir.

Ankara'da 1.230.000 tiftik keçisi varken bir ara bunların kesim için İstanbul'a gönderilmeleri, yün sanayininin yok olmasına neden olmuştur. Bu sanayinin değerini takdir eden cumhuriyet hükümetlerinin çabalarıyla 1939'da tiftik keçisi sayısı 4.945.351'e yükseltilmiştir.

Orta Anadolu'nun önemli bir kalesi ve ticaret merkezi olan Ankara'yı, 1874 - 75 kıtlığı, ticaretin Hıristiyanların elinde olması, 1917 yangını ve talanlar küçük bir kent haline getirmiştir. 27 Aralık 1919'da Atatürk Ankara'ya geldiğinde kent bu durumdaydı. Bu felâketleri yaşayan kuşaiın Ankara'nın başkent oluşunda psikolojik etkisi büyüktür. Ankara, büyük bir din adamı olan Hacı Bayram Veli'nin de eskiden yaşadığı, öldüğünde gömüldüğü bir kent olup bu nedenle de uğrak yeridir.

Ankara'nın Başkent Oluşu

Atatürk, Nutkunda da belirttiği gibi Heyet-i Temsiliye'nin batı illerine, İstanbul'a yakın olmasını istiyordu. Batı illerimizin bir kısmı Yunanlılar tarafından işgal edilmişti. Tehlike buradaydı. Genel durumu idare eden sorumluların en önemli hedefe ve en yakın tehlikeye, ondan zarar görmeyecek bir mesafede bulunmaları kuralına uyulmalıydı. Ankara bu koşulları taşıyan ve İstanbul'la demiryolu bağlantısı olan uygun bir kentti. Bu nedenle, Erzurum ve Sivas Kongrelerini yaparak verilecek mücadelenin esaslarını saptayan ve bu direnişi ulusa mal eden Mustafa Kemal bazı arkadaşlarının onaylamamasına karşın Ankara'ya geldi.

Kurtuluş Savaşı boyunca Ankara'nın oynadığı siyasî ve stratejik rol Atatürk'ün bu kararının ne kadar yerinde olduğunu saptamıştır.

27 Aralık 1919 günü Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Dikmen sırtlarında çok kalabalık bir heyet tarafından büyük gösterilerle karşılanarak şehre gelindi. Bütün Ankara ayakta idi. Halkın bu heyecanını gören İngiliz, Fransız mümessilleri, Paşa'nın yalnız olmadığına, ulusun O'nun peşinde yürüyeceğine inanmışlardı. Paşa otomobilinden indikten sonra Vilâyet Konağı'nın kapısı önünde ilk konuşmasını yaptı.

Mustafa Kemal Paşa, bugün de valinin oturduğu odada ilin ileri gelenleriyle tanıştıktan sonra kendileri için hazırlanmış olan Ziraat Okulu binasına yerleşti.

28 Aralık 1919 günü Ankara halkıyla yaptığı konuşmada ülkenin siyasî ve askerî durumunu anlattı. İstanbul Hükûmeti'nin ısrarıyla düşman işgali altındaki bu şehirde toplanacak meclise katılmak üzere giderken Ankara'ya uğrayan milletvekillerinden Meclis'te bir "Müdafaa-i Hukuk Grubu" kurulmasını istedi ve "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Programını", "Misak-ı Millî" halinde özetledi. Ankara'da hazırlanan bu müsvedde program, sonradan İstanbul Meclisi'nde "Misak-ı Millî" adıyla kabul edilmiş ve yayınlanmıştır. Fakat Mustafa Kemal'in tahmin ettiği gibi İstanbul'un işgaliyle bu Meclis'in ömrü sona ermiş ve O'nun aldığı önlemlerin en önemlisi, olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin Ankara'da toplanması kararı olmuştur.

Ankara'nın Millî Mücadele'deki önemli yeri ve rolü, bu devir tarihinin, hiç kuşkusuz, en özel değer taşıyan olaylarından ve millî inkılâp hayatımızın başlıca dönüm noktalarından biridir.

Heyet-i Temsiliye, Ankara halkının millî davaya olan inancına duyduğu güvenle Millî Mücadele'yi buradan sevk ve idare etmişti.

23 Nisan 1920'de, Türk milletinin gerçek temsilcilerinden kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti de milletin alın yazısına idare ve devletin bağımsızlığını koruma savaşını yine Ankara'da sürdürdü ve sonuçta zafer kazanıldı.

Lozan Antlaşması'na bağlı protokol gereğince 2 Ekim 1923'te anlaşma devletlerinin orduları İstanbul'u tamamen boşaltmış, 6 Ekim 1923 günü de Türk ordusu bu büyük ve tarihî şehrimize, milletin coşkun sevinç gösterileri içinde girmişti.

İstanbul'un kurtuluşu, devlet merkezinin, yine bu asırlık imparatorluk payitahtına kaldırılmasında türlü, fakat kişisel bakımdan yarar görenlere bu yolda söz söylemek fırsatını verdi. Tartışma safhasına geçmek ve yanlış anlama ve eğilimlere yol açmak istidadını taşıyan bu düşünceler karşısında Türk İnkılâbı'nın her şeyden üstün yarar ve gereklerine uygun hükmü vermek gerekiyordu.

9 Ekim 1923 günü Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve on dört arkadaşı, Meclis Başkanlığı'na sundukları bir önergeyle, Ankara'nın yeni devlete başkent yapılmasını istediler. Çünkü Ankara, Kurtuluş Savaşı'nın özgeği, beyni ve simgesi olmaktan başka niteliklere de sahipti. Lozan'da Boğazlar için kabul edilmiş olan ilkeler, ülkenin güçlenme ve gelişme kaynağını Anadolu'nun bağrında yaratmak gereği, iç ve dış güvenlik kaygılarıyla diğer zorunluluklar, Ankara'ya yeni devletin doğal başkenti özelliğini kazandırıyor. Ayrıca Kurtuluş Savaşı'na başından beri canla başla destek olan Anadolu halkı, Ankara başkent yapılarak, ödüllendirilmiş olacaktı. Bu nedenlerle bazı milletvekillerinin karşı çıkmaları etkili olmamış, öneri, 13 Ekim 1923'te yasallaşmış ve 16 gün sonra da 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilân edilmiştir.

Hükûmet merkezinin İstanbul'dan Ankara'ya, büyük bir limandan bin türlü çıkarın çatıştığı, türlü tehdide açık bir kentten, Anadolu'nun ortasında yüksek bir yaylaya taşınması gerçekten üzerinde durulmaya değer bir olaydı. Bu yeni başkentte hükûmetler tehditlerden uzak, memleket meselelerini sakin bir şekilde gözden geçirebilir, refah ve kalkınmanın koşullarını daha rahat bir şekilde hazırlayabilirlerdi. Ankara halkı da, tarihten gelen bir alışkanlık ve deneyimle büyük bir ticarî atılım yapabiliyordu. Yaptı ve başardı.

SONUÇ

Büyük bir komutan, üstün nitelikli bir diplomat ve politikacı, örnek devlet kurucusu ve inançlı bir inkılâpçı olan Atatürk, stratejik, jeopolitik ve psikolojik faktörleri çok öncelerden düşünmüş, gerekli önlemleri almış ve zamanı geldikçe uygulayarak, her konuda olduğu gibi Ankara'nın başkent oluşunda da uzak görüşlülüğünü ve yerinde karar verme yeteneğini saptamıştır. Bu şehrin Kurtuluş Savaşı'nda oynadığı siyasî ve stratejik rolü kimse inkâr edemez.

Von Der Goltz Paşa'nın "başkentini değiştirilmesi tartışmaları ve siyasî gelişme" de bu konuda yardımcı olmuştur.

1883 yılında Türk ordusunda yarbay olarak görev üstlenen ve aralıklı olarak 16 yıl hizmetten sonra mareşal iken Bağdat'ta vefat eden Colmar Freiherr Baron von Der Goltz; 1883'ten özellikle 1912 - 13 Balkan Harbi'nden sonra kaybettiğimiz toprakları ve dönen entrikaları görerek, bilimsel bir araştırma ürünü olan makalelerinde başkentini İstanbul'da kalmasını doğru olmayacağını belirtmişti.

Bu görüşler, birkaç yıl içinde gerçekleşmiştir. Örneğin :

İstanbul ve Boğazları ele geçirmek ve Rusya'ya yardım etmek isteyen anlaşma devletleri, Birinci Dünya Harbi'nde Çanakkale Boğazı'na denizden ve karadan taarruz etmiş, yenilerek çekilmişlerse de Mondros Antlaşması'yla Boğazları ele geçirmiş ve donanmalarını İstanbul limanına demirleyerek dört yıl burada kalmışlardır.

Böylece başkent dört yıl işgal altında kalmış, Padişah dahil buradakiler tutsak yaşamış ve her şey düşman eline geçmiştir.

İkinci Dünya Harbi de göstermiştir ki, yenilginin son hedefi bir devletin başkentinin ele geçirilmesi olmaktadır. (Paris ve Berlin'in zaptı gibi)

Bugünkü modern silâh ve füzelerin menzilleri, başkentleri ister istemez "yeterli bir ikaz ve alârm süresi sağlayacak" kadar kıyı ve sınırlardan uzak tutmak zorunluluğu getirmiştir.

Atatürk, "Amasya Tamimi" ile İstanbul Hükûmeti'nin tutsak olduğunu, gerçek ulusal gücün Anadolu'da bulunduğunu bildirmiş, Erzurum Kongresi'nden sonra da Meclis'in Anadolu'da toplanmasını savunmuştu. Bu gerçekçi isteğinde başarıya ulaşamayınca, İstanbul'la korkunç bir "sinir harbine" girişmiş ve 20 gün sonra Damat Ferit Hükûmeti'ni iktidardan uzaklaştırmıştı.

İstanbul'a gidecek milletvekillerine de kendi fikirlerini aşilayarak Meclis'te kuvvetli bir grup oluşturmuş ve "Misak-ı Millî"nin ilânını sağlamıştı.

İngilizler'in 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgali, bakan, milletvekili ve komutanları tutuklamaları hatta bazılarını Malta'ya göndermeleri Atatürk'ün görüş ve düşüncelerinde ne kadar isabet bulunduğunu göstermektedir. Bu olayların bir yararı olmuştur. O da, bazı kişilerin Anadolu'ya geçmekten başka çare kalmadığına inanarak, o çağın ulaştırma koşullarına ve düşman engellemelerine karşın kısa bir sürede Ankara'ya gelmeleri ve 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıdır.

Ankara'da TBMM açılınca, "İstanbul, Anadolu'ya teslim olmuş" demekti. Çünkü yasama ve yürütme organları Anadolu'da kurulmuş ve bazı düşmanlarımızı Millî Mücadele'yi tanımaya yöneltmiştir.

Böylece Ankara, dört yıllık bir mücadeleden sonra "Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti" olmuştur.

Ankara'nın başkent oluşuyla ilgili belgelere de değinmekte yarar vardır:

BELGELER

Belge — 1

"Ankara'ya gelişimizi, 27 Aralık 1919 tarihli şu açık tebliğ ile duyurduk :

Sivas'tan Kayseri yoluyla Ankara'ya hareket eden Heyet-i Temsiliye, bütün yol boyunca Ankara'da, büyük milletimizin çok sıcak ve içten vatanseverlik gösterileri arasında, şehre vardı. Milletimizin gösterdiği bu birlik ve kararlılık örneği, memleketimizin geleceğine güveni olduğu hakkındaki inançları sarsılmaz bir şekilde kuvvetlendirmiştir.

Şimdilik, Heyet-i Temsiliye merkezi, Ankara'dadır. Hümetlerimizi sunarız efendim"

*Heyet-i Temsiliye Adına
Mustafa Kemal¹*

¹ Kemal Atatürk, Nutuk I, Kültür Bakanlığı Yayınları: 378, İstanbul 1980, s. 404.

Belge — 2

“Umumî durumu sevk ve idare sorumluluğunu üzerine alanlar, en önemli hedefe ve en yakın tehlikeye mümkün olduğu kadar yakın bulunur. Yeter ki bu yakınlık, umumî durumu gözden kaybettirecek derecede olmasın! Ankara bu şartları taşıyan bir noktaydı. Herhalde cephelele meşgul olacağız diye, Balıkesir’e Nazilli’ye veyahut Afyonkarahisar’a gitmiyorduk. Fakat cephelere ve İstanbul’a demiryoluyla bağlı bulunan ve umumî durumu idare bakımından Sivas’tan asla farkı olmayan Ankara’ya gelecektik.

Meclis-i Mebusan’ın İstanbul’da toplanması zarurî görüldükten sonra ise, Ankara’ya gelmenin ne derece gerekli, lüzumlu ve faydalı görülmek gerektiğini açıklamaya lüzum görmem.”²

Belge — 3

“Efendiler, beni cidden samimî ve parlak ve güven verici duygularla karşılamış olan Ankara’nın muhterem halkıyla daha yakından tanışmak ve onlarla görüşmek bir vazife hükmündeydi. Onun için, görüşmek maksadıyla davet ettiğimiz mebusların gelmelerini beklediğimiz günlerde, toplanmış olan muhterem Ankaralılara, bir konferans vermiştim. (Ves. 220)

Bu konferansın temel noktaları üzerinde kısaca konuşayım :

Wilson Prensipleri : Bu prensiplerin 14 maddesinden Türkiye ile ilgili olanları vardı. Zaten yenilmiş olan ve ateşkes anlaşması imzalayan Osmanlı Devleti, bu prensiplerin gönül okşayıcı serap manzarasıyla bir zaman oyalandı.

30 Ekim 1918 “Mondros Mütarekesi” maddeleri ve özellikle bu maddeler arasında yedincisi, beyni yakan ateşten bir zehirdi. Yalnız bu madde, vatanın geri kalan parçalarını düşmanların işgal ve istilâsına hazır bulundurmaya yetiyordu.

İstanbul’da, birbirini takip eden âciz kimselerden kurulu kabineler, şerefsiz, haysiyetsiz, aşağılık görünüşleriyle masum ve mütevekkil milletin timsali tanındı, değer verilmeye lâyık görülmemeye başlandı. Bu yüzden dünyanın medenî devletleri, medeniyetin icaplarını unutacak kadar saygısız oldular. Öteden beri, Türk milleti aleyhinde bütün dünyada yapılan en mantıksız propagandalara, her zamandan fazla kulak verildi.

² Kemal Atatürk, a.g.e., s. 434.

Dokuz aydan beri başlayan millî uyanış ve faaliyet, durum ve manzarayı değiştirdi ve daha çok değiştirecektir. Millet, kurulmuş olan birliği korursa ve istiklâl için fedakârlıktan çekinmezse başarı muhakkaktır. Erzurum ve Sivas Kongrelerinin kararları, milletin gerçekleştireceği gayelerin temelini teşkil eder."³

Belge — 4

*"Devlet merkezinin dahi İtilâf Devletleri tarafından resmen işgali, yasama, yargı ve yürütme güçlerinden ibaret olan devletin millî kuvvetlerini işlemez hale getirmiş ve bu durum karşısında vazife yapmaya imkân göremediğini Hükümet'e resmen bildirerek, Meclis-i Mebusan, dağıtılmıştır. Şu halde devlet merkezinin korunmasını, milletin istiklâlini ve devletin kurtarılmasını sağlayacak tedbirleri düşünmek ve uygulamak üzere, millet tarafından olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclisin, Ankara'da toplanmaya çağırılması ve dağıtılmış olan mebuslardan Ankara'ya gelebileceklerin de bu meclise iştirak ettirilmesi zarurî görülmüştür."*⁴

Belge — 5

"Lausanne Andlaşması'nın eklerinden olan, işgal altındaki topraklarımızın boşaltılması ile ilgili protokol uygulandıktan sonra, yabancı işgalinden tamamen kurtulan Türkiye'nin fiilî toprak bütünlüğü sağlanmıştı. Artık yeni Türkiye Devleti'nin başkentini kanunla tespit etmek icap ediyordu. Bütün düşünceler, Yeni Türkiye'nin başkentinin Anadolu'da ve Ankara şehri olarak seçilmesi gerektiği merkezindeydi.

Bu noktada, coğrafî durum ve askerî strateji en kesin bir önem taşıyordu. Devletin başkentini bir an önce tespit ederek memleket içindeki ve dışındaki tereddütlere son vermek zarureti vardı. Gerçekten, bilindiği gibi, başkentim İstanbul olarak kalacağı veya Ankara olacağı meselesi üzerinde öteden beri, içeride ve dışarıda tereddütler görülüyor, basında demeçlere ve münakaşalara rastlanıyordu. Bu arada İstanbul'un yeni mebuslarından bazıları, Refet Paşa başta olmak üzere, İstanbul'un payitaht (başkent) kalması lüzumunu bazı misallere dayanarak ispat etmeye çalışıyorlardı. Ankara'nın gerek iklim, ulaştırma araçları ve gelişme kabiliyet ve istidadı ve gerekse mevcut tesisler ve kuruluşlar bakımından hiç de uygun ve elverişli olmadığını söylüyorlar ve İstanbul'un "payitaht" olması lâzımdır ve mutlaka olacaktır, diyorlardı. Bu ifadeye dikkat olunursa, bizim "başkent" tabirinden kastetti-

³ Kemal Atatürk, a.g.e., s. 434.

⁴ Kemal Atatürk, a.g.e., s. 514.

ğimiz mana ile bu ifadelerde "payitaht" tabirini kullananların görüşleri arasında bir fark görmemek mümkün değildir. Bundan dolayı, bu hususta zaten kesinleşmiş olan görüşümüzü resmî ve kanunî yoldan kabul ve ilân ettirerek "payitaht" tabirinin de, yeni Türk Devleti'nde kullanılmasının manası ve yeri kalmadığını göstermek lâzım geldi. Hariciye Vekili İsmet Paşa 9 Ekim 1923 tarihli bir maddelik bir kanun tasarısını Meclis'e teklif etti. Altında daha on dört kadar kişinin imzası olan bu kanun teklifi 13 Ekim 1923 tarihinde uzun görüşmeler ve münakaşalardan sonra, çok büyük bir çoğunlukla kabul edildi. Kanun maddesi şudur "Türkiye Devleti'nin başkenti Ankara şehridir."⁵

⁵ Kemal Atatürk, Nutuk II, Kültür Bakanlığı Yayınları: 389, İstanbul 1980, s. 419.